

Renmarkskommittén

N: 2021:02

Elisabeth Rahlén

Utredningssekreterare

**PM 33 – Förvaltning av viltstammar och fiskbestånd: vem
beslutar om vad?**

Innehåll

1. Bakgrund.....	2
2. Innehåll och disposition.....	4
3. Syftet med svensk viltvård och fiskevård?	5
3.1 Svensk viltvård.....	5
3.2 Svensk fiskevård	5
4. Hur bestäms vilka arter som får jagas och fiskas i Sverige?	7
5. Vem ansvarar för vad i svensk vilt- och fiskevård?	8
5.1 EU:s institutioner	8
5.2 Riksdagen.....	11
5.3 Regeringen.....	14
5.4 Naturvårdsverket.....	16
5.5 Havs- och vattenmyndigheten.....	21
5.6 Jordbruksverket	22
5.7 Länsstyrelsen	23
5.8 Sametinget	32
5.9 Enskilda markägare	33

1. Bakgrund

Sverige har som stat ett ansvar för våra gemensamma naturresurser och den biologiska mångfalden.

Riksdagen har fastställt de svenska miljömålen. Miljömålen är vägledande för hela samhällets miljöarbete. Det svenska miljömålssystemet har funnits sedan 1999 och kan ses som den ekologiska dimensionen av de globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030 (handlingsplanen med mål för omställning till ett hållbart samhälle). Ett av miljömålen är att den biologiska mångfalden ska bevaras och nyttjas på ett hållbart sätt, för nuvarande och framtida generationer. Arternas livsmiljöer och ekosystem samt deras funktioner och processer ska värnas. Arter ska kunna fortleva i långsiktigt livskraftiga bestånd med tillräcklig genetisk variation. Människor ska ha tillgång till en god natur- och kulturmiljö med rik biologisk mångfald, som grund för hälsa, livskvalitet och välfärd.¹

I miljöbalken finns bestämmelser som syftar till att främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. En sådan utveckling bygger på insikten att naturen har ett skyddsvärde och att människans rätt att förändra och bruka naturen är förenad med ett ansvar för att förvalta naturen väl. Bestämmelserna i miljöbalken ska tillämpas så att bland annat värdefulla natur- och kulturmiljöer skyddas och vårdas och att den biologiska mångfalden bevaras.²

I förarbetena anges att utgångspunkten för miljöbalkens regler är att naturen som sådan har ett värde. Människans rätt att bruka naturen är förknippad med ett förvaltaransvar som innebär att varsamhet ska iakttas så att onödig olägenhet eller skada inte uppkommer. Det är inte tillräckligt med enbart balkens bestämmelser för att nå de uppsatta miljömålen. Bestämmelserna i miljöbalken är avsedda att vara ett av flera hjälpmedel för att styra utvecklingen i samhället mot varaktigt hållbara lösningar. Det är av betydelse att miljöbalken tillämpas på ett sådant sätt att den i kombination med andra styrmedel ger en optimal effekt i strävan att åstadkomma en hållbar utveckling.³

¹ Miljömål 16

² I kap. 1 § MB

³ Prop 1997/98:45 s 8 Del 2

Sverige är också bundet av internationella överenskommelser som syftar till ett hållbart nyttjande och skydd av den biologiska mångfalden. En sådan överenskommelse är FN:s konvention om biologisk mångfald (UN Convention on Biological Diversity). Denna har som mål att biologisk mångfald ska bevaras och nyttjas hållbart, samt att nyttan av genetiska resurser ska fördelas på ett rättvist sätt. I konventionen finns också särskilda artiklar som handlar om traditionell kunskap och sedvanebruk, där urfolk ofta är viktiga kunskapsbärare.⁴

I jaktlagen finns de grundläggande principerna om att viltet ska vårdas i syfte att dels bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd och de fågelarter som tillfälligt förekommer naturligt i landet, dels främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna.

När det specifikt gäller viltförvaltningen har Naturvårdsverket tagit fram en uppdaterad strategi för svensk viltförvaltning⁵. Denna inleds med följande text, som kan tjäna som utgångspunkt också för denna promemoria:

Enligt jaktlagen definieras alla vilda däggdjur och fåglar som vilt, vilket innebär drygt trehundra reproducerande arter i Sverige. Av dessa är cirka ett fyrtiotal arter jaktbara genom allmän jakt och licensjakt. Därutöver får vilt jagas för att till exempel förebygga skador.

Viltet är en del av den biologiska mångfalden och den återväxt av många viltstammar som skett under de senaste decennierna innebär en större möjlighet för olika viltarter att fylla sin ekologiska funktion. Resultatet är också en betydande viltresurs i vår natur, för jakt, naturupplevelser, viltkött och andra ekosystemtjänster. Rätt nyttjad kan denna resurs vara till gagn för till exempel företagande, lokal och regional utveckling och en levande landsbygd. Även vetskapen om att viltarterna finns i vår natur har ett värde för många människor.

Samtidigt orsakar täta viltstammar skador på jord- och skogsbruk, på tamdjurshållning och rennäring och i trafiken. Både rovdjur och annat vilt kan också påverka såväl förutsättningarna för jakt som

⁴ Artikel 8 (j) och 10 (c), se även Naturvårdsverkets och Sametingets rapport 2018-02-28, Traditionell kunskap för bevarande och hållbart nyttjande av biologisk mångfald, Förslag på åtgärder för implementering av artiklarna 8(j) och 10(c) i Konventionen om biologisk mångfald (CBD)

⁵ Strategi för svensk viltförvaltning 2022–2029. Den beslutades 5 april 2022 och är en revidering av tidigare strategi, som togs fram i ett regeringsuppdrag 2015.

livskvaliteten där människor bor; en påverkan som kan vara både positiv och negativ.

Sammantaget finns ett behov av att förvalta viltstammarna för att främja en god utveckling utifrån olika intressen.

2. Innehåll och disposition

I de handlingslinjepromemorior som presenterades inför kommitténs sammanträde den 8 april lämnades frågan om förvaltning av viltstammar och fiskbestånd utestående. Det informerades om att kompletterande underlag skulle tas fram särskilt avseende denna förvaltning.

Syftet med denna promemoria är att kartlägga vad som reglerar ansvaret för att bestånden av vilt och fisk har en viss storlek, vad ansvaret innefattar och vem som ansvarar för vad. Helt enkelt: hur säkerställs från det allmännas sida att arter å ena sidan inte hotas eller rent av utrotas, å andra sidan inte heller växer till bestånd som i alltför hög grad påverkar andra intressen.

Delar av innehållet i denna PM återfinns även i PM 3 – *Grundläggande om jakt- och fiskelagstiftningen*.

SEKRETARIATSUNDERLAG

3. Syftet med svensk viltvård och fiskevård?

3.1 Svensk viltvård

Syftet med svensk viltvård sammanfattas i 4 § jaktlagen som att

- de viltarter som tillhör landets viltbestånd och de fågelarter som tillfälligt förekommer i landet ska bevaras, och
- en utveckling av viltstammarna som är lämplig med hänsyn till allmänna och enskilda intressen ska främjas.

Av detta följer att målsättningen för viltvården är att bestånden av varje art ska omfatta ett så stort antal individer att en genetisk variation inom arten är säkerställd. När detta grundläggande krav är uppfyllt kan stammarnas utveckling styras på ett sätt som bedöms som lämpligt.

Jakten är en del av viltvården. I jaktlagstiftningen kommer det till uttryck genom att regleringen i sig bygger på utgångspunkten att jakt endast är tillåten om den är försvarlig ur viltvårdssynpunkt.⁶ I Naturvårdsverkets viltförvaltningsstrategi beskrivs jakten som en av de viktigaste åtgärderna för att uppnå viltförvaltningens olika mål. För många viltarter är nämligen jakt det huvudsakliga sättet att reglera populationen i stort, men det är också ett centralt verktyg för att hantera problem med lokala skador och enskilda djur.⁷

Till viltvård räknas dock också viltvårdsåtgärder i traditionell mening, exempelvis utfodring av vilt och anläggande av viltåkrar, men även olika hänsynstaganden till naturvårdens intressen vid markanvändningen, t.ex. i skogsbruket och jordbruket och vid utnyttjande av mark för bebyggelse, vägar och energiutvinning.⁸

3.2 Svensk fiskevård

Målet för svensk fiskevård är att fiske sker på ett sådant sätt att ekosystemet och fiskbestånden bevaras och ger långsiktigt goda fiskemöjligheter.⁹ Med

⁶ Prop. 1986/87:58 s. 19

⁷ Se Naturvårdsverket, Strategi för Svensk viltförvaltning 2022–2029, s. 6

⁸ Prop. 1986/87:58, s. 20

⁹ Havs- och vattenmyndighetens hemsida, <https://www.havochvatten.se/fiske-och-handel/statistik-och-fakta/fiskevard.html>

fiskevård avses åtgärder till skydd och stöd för fisk samt vattenlevande blöt- och kräftdjur. Fiskevård kan avse en mängd olika insatser, t.ex. insatser för att bevara hotade fiskarter, utsättning av fisk, återställande eller förbättrande av vattenmiljö, regler för fiskets bedrivande, fisketillsyn och åtgärder som främjar den biologiska mångfalden.¹⁰

Ett allsidigt bedrivet fiske är dock normalt den bästa fiskevården och allmänhetens fiske är en del i en god fiskevård. Alltså kan även åtgärder som ger allmänheten tillträde till fiskevatten utgöra fiskevård.¹¹

Utgångspunkten när det gäller fiske är, till skillnad från vad som gäller för jakt, att fiske är tillåtet om inte annat är föreskrivet. Sådana föreskrifter kan meddelas t.ex. för att skydda särskilt hotade arter av nationellt intresse.

¹⁰ Prop. 1980/81:153, s. 22

¹¹ SOU 2009:53, s. 10

4. Hur bestäms vilka arter som får jagas och fiskas i Sverige?

Den grundläggande principen i svensk jaktlagstiftning är att de vilda djuren, inklusive deras ägg och bon, är fredade från jakt. För att ett visst vilt ska få jagas krävs därmed att det följer direkt av jaktlagen eller av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen.¹²

Av bilaga 1 till jaktförordningen framgår vilka arter man får bedriva allmän jakt på. Bilagan beslutas av regeringen och vilar på rekommendationer från Naturvårdsverket. Verkets rekommendationer baseras i sin tur bland annat på bedömningar av respektive arts bevarandestatus utifrån Artdatabankens rödlista,¹³ artens populationsstorlek och -utveckling i Sverige, artens populationsstorlek och -utveckling aggregerat för EU, avskjutningsstatistik, om jakten påverkar artens utdöenderisk (enligt Artdatabanken), om jakt är ett hot mot populationen samt eventuell listning av AEWA.¹⁴ Därutöver kan jakt ske t.ex. enligt bilagan om älgjakt och efter beslut om skydds- och licensjakt.

Vad beträffar fisket är utgångspunkten, som angetts, att fiske är tillåtet. I fiskeförordningen, som också den beslutas av regeringen, specificeras i stället vilka arter av fisk, vattenlevande kräftdjur och vattenlevande blötdjur som *inte* får fiskas. Dessa arter är sådana som är särskilt markerade i artskyddsförordningen; en markering som i sin tur grundar sig i att arterna är strikt skyddade enligt EU:s art- och habitatdirektiv.

¹² 3 § jaktlagen

¹³ Rödlistan är en redovisning av tillståndet för Sveriges flora och fauna som sammanställs vart femte år av Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet.

¹⁴ Agreement on the Conservation of African Eurasian Migratory Waterbirds

5. Vem ansvarar för vad i svensk vilt- och fiskevård?

5.1 EU:s institutioner

På EU-nivå finns två huvudsakliga naturvårdsdirektiv – fågeldirektivet¹⁵ och art- och habitatdirektivet (även kallat livsmiljödirektivet).¹⁶

Dessa direktiv innehåller dels regler som handlar om skydd för olika arter mot jakt och liknande störningar, dels regler om att skapa ett nätverk av särskilt värdefulla naturområden. Innehållet i direktiven är bindande för medlemsländerna. EU har ensamrätt att stifta lagar inom den gemensamma fiskeripolitiken för att bevara havets biologiska resurser. Genom EU-lagstiftningen regleras främst yrkesfisket. I takt med att statusen för flera fiskbestånd försämrats och när yrkesfiskets kvoter reducerats har för vissa fiskarter fritidsfiskets fångstandel ökat. Detta har inneburit att den vetenskapliga rådgivningen föreslagit reglering av även fritidsfisket.¹⁷

Särskilt skyddsvärda arter

I naturvårdsdirektiven finns förteckningar över skyddsvärda arter och föreskrifter om ett strikt skydd för de arter som bedöms som mest skyddsvärda.

Varg, björn och lodjur är strikt skyddade enligt art- och habitatdirektivet, medan exempelvis kungsörn åtnjuter motsvarande grad av skydd enligt fågeldirektivet.¹⁸ Enligt direktiven får dessa arter som huvudregel inte avsiktligt fångas eller dödas.¹⁹ Det kan noteras att lagstiftaren valt att även ge järv en motsvarande grad av strikt skydd i de nationella bestämmelserna.²⁰

Visst utrymme för undantag finns avseende jakt på varg, björn och lo. Undantagen är dock restriktivt hållna, vilket bl.a. innebär att jakt endast får ske i särskilt angivna syften, exempelvis för att undvika allvarlig skada på

¹⁵ Europaparlamentets och rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 november 2009 om bevarande av vilda fåglar

¹⁶ Europaparlamentets och rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, senast ändat genom rådets direktiv 2006/105/EG

¹⁷ Rådets förordning (EU) 2021/1888 av den 27 oktober 2021 fastställer fiskemöjligheterna för 2022 i Östersjön och vissa andra vatten

¹⁸ Bilaga 4 till art- och habitatdirektivet och bilaga 1 till fågeldirektivet

¹⁹ Artikel 12 art- och habitatdirektivet

²⁰ Järv listas som skyddsvärd i bilaga 2 i art- och habitatdirektivet, vilket innebär krav på ett mindre långtgående skydd än för varg, björn och lo (som listas i bilaga 4).

boskap. Undantagen förutsätter också att upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos den berörda arten inte försvåras.²¹

Direktivet listar även däggdjur som är arter av gemenskapsintresse och vilkas bevarande kräver att Natura 2000-områden inrättas, exempelvis fjällräv och utter. Sådana däggdjur kan tillåtas för allmän jakt om det inte bedöms påverka upprätthållandet av gynnsam bevarandestatus för arten.

Områdesskydd

Av naturvårdsdirektiven följer att EU:s medlemsstater ska utse särskilda bevarandeområden som omfattar hotade livsmiljöer eller habitat för hotade arter som finns förtecknade i direktiven, exempelvis fjällräv och utter. Dessa områden betecknas Natura 2000-områden och bildar ett gemensamt europeiskt nät av skyddsområden.

Natura 2000 skapades inom EU för att hejda utrotningen av djur och växter och för att hindra att deras livsmiljöer förstörs. Sverige och övriga EU-länder ska se till att nödvändiga bevarandeåtgärder vidtas i områdena enligt art- och habitatdirektivet och fågeldirektivet.

Natura 2000 ska bevara värdefull natur, men innebär inte något generellt stopp för pågående markanvändning eller utveckling av samhället. Det måste avgöras i varje enskilt fall vilka åtgärder som kan fortsätta och vilka som inte kan tillåtas.

I Sverige finns cirka 4 000 Natura 2000-områden. Många fjällbelägna områden som pekats ut som Natura 2000-områden är också skyddade som nationalparker eller naturreservat.

Implementering i svensk rätt

Naturvårdsdirektiven, som är bindande för EU:s medlemsstater, har i huvudsak implementerats i svensk rätt genom artskyddsförordningen (2007:845), jaktlagen och jaktförordningen.

I artskyddsförordningen listas vilka djur som är fridlysta. Fridlysning innefattar ett förbud mot att döda och fånga in det fridlysta djuret. När det

²¹ Artikel 16 art- och habitatdirektivet

gäller jakt efter fåglar och däggdjur tillämpas dock inte artskyddsförordningen, utan det regleras i jaktlagen och jaktförordningen.

Särskilda föreskrifter finns t.ex. avseende skyddsjakt respektive licensjakt på de stora rovdjuren. Även dessa har utformats utifrån direktivets bestämmelser. Det kan noteras att lagstiftaren valt att även ge järv en motsvarande grad av strikt skydd i de nationella bestämmelserna.²²

Bestämmelser om Natura 2000-områden finns i 7 kap. miljöbalken (1998:808) och förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

I de delar där den svenska regleringen grundas på tvingande EU-rätt kan Sverige inte besluta om mer generösa förutsättningar för jakt.

²² Järv listas som skyddsvärd i bilaga 2 i art och habitatdirektivet, vilket innebär krav på ett mindre långtgående skydd än för varg, björn och lo (som listas i bilaga 4).

5.2 Riksdagen

Jaktlagstiftningen bygger, som framgått, på utgångspunkten att jakt endast är tillåten om den är försvarlig ur viltvårdssynpunkt.²³ Den grundläggande principen är alltså att de vilda djuren, inklusive deras ägg och bon, är fredade från jakt.

För att ett visst vilt ska få jagas krävs därmed att det följer direkt av jaktlagen eller av föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av lagen.²⁴

Ändring av lag beslutas av riksdagen. När det särskilt gäller reglerna om jakt på varg, björn och lodjur kan dock noteras att dessa i hög utsträckning grundas på EU-direktiv, vilket medför begränsningar i vilka justeringar riksdagen kan göra.

I motsats till vad som gäller för jakten är utgångspunkten för fisket att fiske är tillåtet. Av fiskelagen framgår att regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer får meddela föreskrifter för fiskevården och fiskets bedrivande som förbjuder eller begränsar fisket med avseende bland annat på vilken fisk som får fångas.²⁵

I en särskild bilaga till fiskelagen listas enskilda vatten och tider i statligt förvaltade områden där varje svensk medborgare har rätt att fiska (den så kallade frifiskerätten). I bilagan regleras också bland annat vilka redskap och vilka fiskemetoder som får användas och vilka fiskarter som får fiskas inom de olika områdena.

I fiskelagen finns därutöver särskilda bestämmelser som ger annan än fastighetsägaren fiskerätt eller begränsar fastighetsägarens rådighet över fisket. Dessa är bland annat bestämmelserna om rätt till fiske i vissa fall (bland annat vid jordbruksarrende), om rätt att tillfälligt nyttja annans strand och om så kallad fiskådra.

I fiskelagen finns även bestämmelser om visad hänsyn mellan fiskare och om åtgärder vid vanskötsel av fiske.

²³ Prop. 1986/87:58 s. 20

²⁴ 3 § jaktlagen

²⁵ 19 § fiskelagen

Bestämmelser om Natura 2000-områden finns i 7 kap. miljöbalken. I samma kapitel finns bestämmelser om de nationella typerna av områdesskydd, nämligen nationalparker, naturreservat och djur- och växtskyddsområden med flera.

En nationalpark bildas genom beslut av riksdag och regering.²⁶ Marken i en nationalpark ägs av staten (genom Naturvårdsverket). Syftet med en nationalpark är att bevara ett större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd eller i väsentligt oförändrat skick. Det finns i dag 30 nationalparker i landet.

Beslut om naturreservat fattas av länsstyrelsen eller kommunen. Ett naturreservat kan bildas i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får också förklaras som naturreservat.²⁷ Det finns drygt 5 200 naturreservat i Sverige.

Bildande av nationalpark eller naturreservat medför inte per automatik att jakten eller fisket i området begränsas utöver vad som följer av jakt- och fiskelagstiftningen. Inskränkningar i jakt eller annan markanvändning kan dock meddelas om det behövs för att uppnå syftet med nationalparken eller naturreservatet i fråga.²⁸ Inskränkningarna kan utformas på olika sätt och exempelvis avse jakt generellt eller vissa arter eller tider.

Inskränkningar beträffande jakt och fiske har föreskrivits för i princip alla nationalparker. Föreskrifter för nationalparker meddelas av Naturvårdsverket.²⁹

I ett beslut om inrättande av ett naturreservat ska anges de inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden som behövs för att uppnå syftet med reservatet. Det kan t.ex. handla om inskränkningar i jakt och fiske.³⁰

²⁶ Efter medgivande av riksdagen förordnar regeringen om bildande av nationalpark, se 7 kap. 2 § miljöbalken

²⁷ 7 kap. 4 § miljöbalken

²⁸ 7 kap. 3 § miljöbalken och 4 § nationalparksförordningen beträffande nationalparker. 7 kap. 5 § miljöbalken beträffande naturreservat.

²⁹ 7 kap. 3 § miljöbalken jämte 4 § nationalparksförordningen

³⁰ 7 kap. 5 § miljöbalken

Djur- och växtskyddsområden är områden som kan inrättas om det behövs ett särskilt skydd för en djur- eller växtart inom ett visst område utöver det skydd som i huvudsak ges i jakt- och fiskelagstiftningen.³¹ Inom ett sådant område kan länsstyrelsen eller kommunen genom föreskrifter begränsa rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom området. Ett vanligt motiv till att inrätta ett djur- och växtskyddsområde är behovet av att skydda fåglars häckningsområden under häckningstid (fågelskyddsområde).

SEKRETARIATSUNDERLAG

³¹ 7 kap. 12 § miljöbalken

5.3 Regeringen

Jakttider

Regeringen har genom ett bemyndigande i jaktlagen rätt att meddela föreskrifter om de tider när olika slag av vilt får jagas inom skilda delar av landet. På motsvarande sätt får regeringen meddela föreskrifter om tillstånd till jakt under en särskild jakttid (licens).³²

Tiderna för jakt beslutas av regeringen genom en bilaga till jaktförordningen.³³ Tiderna för licensjakt av älg redovisas i en särskild bilaga.³⁴

Naturvårdsverket har enligt jaktförordningen ansvar för att minst en gång vart sjätte år se över de jakttider som regleras i förordningen och vid behov föreslå ändringar till regeringen.³⁵

Fiskarter som inte får fiskas

Regeringen har genom ett bemyndigande i fiskelagen rätt att meddela föreskrifter för fiskevården och fiskets bedrivande som förbjuder eller begränsar fisket med avseende bland annat på vilken fisk som får fångas.³⁶

I fiskeförordningen specificeras vilka arter av fisk, vattenlevande kräftdjur och vattenlevande blötdjur som inte får fiskas.

I fiskeförordningen finns också allmänt gällande regler om vilka redskap man som huvudregel inte får använda för fiske. Dessa är bl.a. gift, sprängämnen och skjutvapen.

Anslag för förvaltning

Regeringen beslutar årligen om regleringsbrev för Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten, vilket innefattar anslag för kostnader avseende bl.a. viltförvaltning, åtgärder som har anknytning till förstärkning av vargstammens genetik, rovdjursinventeringar och rovdjursinformation

³² 29 § 1 och 2 jaktlagen

³³ Se 2 § första stycket jaktförordningen

³⁴ Se 3 a § jaktförordningen

³⁵ 2 § tredje stycket jaktförordningen

³⁶ 19 § fiskelagen

samt kostnader förinsatser och åtgärder för att förbättra, bevara, planera, restaurera och skydda havs- och vattenmiljöer.

SEKRETARIATSUNDERLAG

5.4 Naturvårdsverket

Naturvårdsverket har ett övergripande ansvar för skyddet av hotade arter i landet och för förvaltningen av de stora rovdjuren. Naturvårdsverket är också den centralt ansvariga jaktmyndigheten.

Naturvårdsverket ska vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av den svenska miljöpolitiken. Naturvårdsverket är också den centrala nationella förvaltningsmyndigheten på miljöområdet för bl.a. biologisk mångfald. Naturvårdsverket ska särskilt ansvara för frågor om bl.a. jakt och vilt enligt jaktlagstiftningen.³⁷

Naturvårdsverket har, som ansvarig jakt- och artskyddsmyndighet, föreskriftsrätt på området. Naturvårdsverket kan exempelvis meddela föreskrifter och allmänna råd

- om jakt och statens vilt,³⁸
- om bidrag och ersättningar för viltskador,³⁹ och
- för länsstyrelsernas beslut om licensjakt efter björn, lo och varg.⁴⁰

Naturvårdsverket har även det övergripande ansvaret för att fastställa de nationella nivåerna av rovdjur och hur de fördelar sig på länen.

Jakttidsöversyn vart sjätte år

Som har framgått har Naturvårdsverket enligt jaktförordningen ansvar för att minst en gång vart sjätte år se över de jakttider som regleras i förordningen och vid behov föreslå ändringar till regeringen.⁴¹

Vid arbetet inhämtar Naturvårdsverket utlåtanden från bland annat viltforskare framför allt avseende olika arters reproduktions- och uppfödningstider. Det finns även en beredningsgrupp bestående av särskilt

³⁷ 1-3 §§ förordningen (2009:1476) med instruktion för Naturvårdsverket

³⁸ NFS 2002:18

³⁹ NFS 2018:5

⁴⁰ NFS 2010:7, NFS 2010:15 och NFS 2014:24

⁴¹ 2 § tredje stycket jaktförordningen

berörda aktörer vars uppgift är att bistå med sin kompetens och olika perspektiv kring viltvård.

Lämpligheten i allmän jakt

Naturvårdsverkets översyn av jakttider omfattar frågan om när det alls är lämpligt med allmän jakt. Frågan beskrivs i översynen som komplex, med hänvisning särskilt till följande faktorer.⁴²

Populationer fluktuerar naturligt såväl mellan år som under längre cykler. Till det påverkar markanvändning i form av skogs- och jordbruk populationsutvecklingen.

Jaktens påverkan på populationen i förhållande till andra faktorer är enligt Naturvårdsverket ofta oklar och jakten påverkar olika arter i olika omfattning. Avskjutningen varierar även mellan år. Vissa arter påverkas inte i nämnvärd omfattning av jakt medan andra regleras helt genom jakt.

Småviltpopulationer påverkas generellt av faktorer som predationstryck, väder och födotillgång i betydligt högre utsträckning än jakt. Arter med kort livslängd som får många ungar löper generellt mindre risk för överbeskattning medan risken är större för mer långlivade arter som får få ungar. Långlivade arter kräver därför mer reglerad jakt. Det finns alltså ett samband mellan känslighet för jakt och populationsstorlek beroende bland annat på artens livslängd, men det finns inte alltid en stark koppling mellan utdöenderisk och populationsstorlek.

Med detta sagt gör Naturvårdsverket en samlad bedömning av om det i förhållande till en viss arts bevarandestatus är lämpligt att bedriva allmän jakt. Bedömningen baseras på Artdatabankens rödlista,⁴³ artens populationsstorlek och - utveckling i Sverige, artens populationsstorlek och - utveckling aggregerat för EU, avskjutningsstatistik, bedömning av om jakten påverkar artens utdöenderisk (enligt Artdatabanken), bedömning av om jakt är ett hot mot populationen samt eventuell listning av AEWA.

Bedömningen ligger till grund för Naturvårdsverkets rekommendationer till regeringen.

⁴² NV Översyn av jakttider, s. 52

⁴³ Rödlistan är en redovisning av tillståndet för Sveriges flora och fauna som sammanställs vart femte år av Artdatabanken vid Sveriges lantbruksuniversitet.

Licensjakt efter rovdjur

Licensjakt används bl.a. för att begränsa rovdjursstammarnas storlek.

Naturvårdsverket har ett bemyndigande för beslut om licensjakt såvitt avser björn, varg, järv och lo.⁴⁴ Förutsättningarna för att licensjakt ska kunna tillåtas är att det inte finns någon annan lämplig lösning och att jakten inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde. Jakten måste dessutom vara lämplig med hänsyn till stammarnas storlek och sammansättning samt ske selektivt och under strängt kontrollerande former.⁴⁵

Naturvårdsverket får överlämna till länsstyrelsen i ett rovdjursförvaltningsområde att besluta om licensjakt efter björn, varg, järv och lodjur under förutsättning att antalet föryngringar för arten i rovdjursförvaltningsområdet överstiger de fastställda miniminivåerna enligt förordningen (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn. Sådant beslut har fattats avseende licensjakt på björn, varg och lo. I norra och mellersta rovdjursförvaltningsområdet har även skydds jakt på järv delegerats till länsstyrelserna.⁴⁶

Skydds jakt efter rovdjur

De närmare förutsättningarna för skydds jakt framgår av jaktförordningen och grundar sig i EU:s art- och habitatdirektiv. Det krävs som en första förutsättning att inga andra lämpliga åtgärder finns i det speciella fallet och att artens fortlevnad på lång sikt inte hotas. Jakten får därtill endast tillåtas i vissa syften:

- av hänsyn till människors hälsa och säkerhet eller av andra orsaker som har ett överskuggande allmänintresse,
- av hänsyn till flygsäkerheten,
- för att förhindra allvarlig skada på gröda, boskap, skog, fiske, vatten eller annan egendom, eller

⁴⁴ 23 d § jaktförordningen

⁴⁵ 23 c § jaktförordningen

⁴⁶ Se 23 b och 24 a §§ jaktförordningen samt Naturvårdsverkets beslut den 21 april 2020, ärendenr NV-00303-20

- för att skydda flora eller fauna och bevara livsmiljöer.⁴⁷

Naturvårdsverket har ett bemyndigande för skydds jakt såvitt avser björn, varg, järv, lo, säl, eller örn.⁴⁸

Naturvårdsverket får överlämna till länsstyrelsen att besluta om skydds jakt efter björn, varg, järv, lo och kungsörn under förutsättning att det inte finns någon annan lämplig lösning. Om det inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde får beslut i ett sådant fall meddelas bland annat av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller för att förhindra allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten eller annan egendom.⁴⁹ Naturvårdsverket har beslutat om överlämnade av rätten att besluta om skydds jakt till vissa länsstyrelser beträffande skydds jakt på björn, varg, järv och lo.⁵⁰

Områdesskydd

Naturvårdsverket har föreskriftsrätt gällande nationalparker.⁵¹ En nationalpark bildas genom beslut av riksdag och regering. Marken i en nationalpark ägs av staten (genom Naturvårdsverket). I praktiken har inskränkningar beträffande jakt och fiske föreskrivits för i princip alla nationalparker. Vissa undantag görs dock för samebymedlemmars egen jakt.

Strategi för svensk viltförvaltning

På uppdrag av regeringen genomförde Naturvårdsverket under 2016 en översyn av viltförvaltningen i Sverige.⁵² Utkomsten av uppdraget blev en övergripande vision och strategi för svensk viltförvaltning med vägval för att utveckla och stärka viltförvaltningen. Strategin ska fungera som en grund för

⁴⁷ 23 § a och 29 § jaktförordningen. I 23 § b förtydligas att förebyggande skydds jakt kan beviljas i förhållande till rovdjuren, i fall då skadan ännu inte ha uppstått eller nått en allvarlig nivå men det finns stor sannolikhet för att en sådan skada kommer att uppstå.

23 a, 23 b och 26–29 §§ jaktförordningen

⁴⁸ 23 b § jaktförordningen

⁴⁹ 24 a § jaktförordningen

⁵⁰ Naturvårdsverkets beslut den 21 april 2020, ärndenr: NV-00303-20. Av beslutet framgår att Naturvårdsverket överlämnar rätten att besluta om skydds jakt på björn, varg och lo till samtliga länsstyrelser utom Länsstyrelsen i Gotlands län. Naturvårdsverket överlämnar rätten om skydds jakt på järv till länsstyrelserna i norra och mellersta rovdjursförvaltningsområdet. Beslutet gäller från den 1 juli 2020 till och med den 30 juni 2023.

⁵¹ 7 kap. 3 § MB

⁵² Strategi för svensk viltförvaltning togs fram av Naturvårdsverket i ett regeringsuppdrag 2015 (NV-00303-15), vilken uppdaterades 2021.

Naturvårdsverkets arbete de närmaste åren och som en vägvisare för andra myndigheter och aktörer i deras arbete

Regeringsuppdrag

Naturvårdsverket har fått i uppdrag från regeringen (N2021/00013) att bland annat ombesörja att åtgärder som rör uppföljning och övervakning av viltstammarna genomförs och att resultat inklusive årliga sammanställningar av avskjutningsstatistik och uppskattning av vilttäthet för allt jaktbart vilt redovisas. Naturvårdsverkets uppdrag finansieras med medel ur viltvårdsfonden, och ska främja viltvården eller andra liknande ändamål som är förenliga med syftet med jaktlagen (1987:259) och ska utföras med iakttagande av upphandlingsreglerna. I december 2021 blev det klart att Svenska Jägareförbundet vann upphandlingen om viltövervakning. Avtalet omfattar insamling av jaktresultat samt viltövervakning genom viltobservationer. Svenska Jägareförbundet använder verktyget Viltdata för ändamålet.

SEKRETARIATSUNDERLAG

5.5 Havs- och vattenmyndigheten

Havs- och vattenmyndigheten ansvarar för den biologiska mångfalden i Sveriges hav, sjöar och vattendrag. Det innefattar även skydd av naturtyper och arter i dessa miljöer. Målet för myndighetens arbete är att skydda hotade arter, bevara genetisk variation, vidmakthålla ekosystemtjänster och att naturligt förekommande fiskarter ska fortleva i livskraftiga bestånd.⁵³ Myndigheten ska inom sitt ansvarsområde vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken och verka för en hållbar förvaltning av fiskeresurserna.⁵⁴

Havs- och vattenmyndigheten utfärdar nationella föreskrifter för fiske i havet (till stor del EU-reglerat) och i de fem stora sjöarna samt i tillrinnande vattendrag upp till första vandringshindret (exempelvis kraftdamm eller sluss). Rätten att meddela föreskrifter omfattar regler som förbjuder eller begränsar

- fisket med avseende på vilken fisk som får fångas,
- användningen av fiskefartyg, fiskemetoder eller fiskeredskap, och
- fiske inom vissa områden eller för vissa ändamål.⁵⁵

De nuvarande bestämmelserna innefattar t.ex. minimimått,⁵⁶ fredningstider och fredningsområden för olika fiskarter. Föreskrifterna gäller som utgångspunkt allmänna vatten (i princip havet och de största sjöarna), medan fisket i enskilda vatten får begränsas genom föreskrifter endast för att skydda särskilt hotade arter eller stammar av nationellt intresse.⁵⁷

⁵³ Havs- och vattenmyndighetens hemsida, besökt den 21 april 2022.

⁵⁴ 2 § förordning (2011:619) med instruktion för Havs- och vattenmyndigheten

⁵⁵ 19 § fiskelagen och 2 kap. 7 § förordning (1994:1716) om fisket, vattenbruket och fiskerinäringen

⁵⁶ Med minimimått menas att vissa angivna arter får fångas endast om de håller ett visst minimimått räknat från nosspetsen till stjärtenans yttersta spets.

⁵⁷ 2 kap. 7 § fiskeförordningen

5.6 Jordbruksverket

Jordbruksverket är Sveriges förvaltningsmyndighet inom jordbruk. Jordbruksverket har ett samlat ansvar för att följa och bidra till Sveriges utveckling inom jordbruk, djurhållning, fiske, rennäring, trädgård och landsbygd.

Jordbruksverket har föreskriftsrätt gällande upplåtelser av rätt till småviltsjakt och fiske på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen.⁵⁸ Dessa föreskrifter tillämpas av länsstyrelserna och beskrivs mer i nästa avsnitt.

⁵⁸ SJVFS 2007:52

5.7 Länsstyrelsen

Ansvarig jakt- och artskyddsmyndighet i Sverige är, som angetts, Naturvårdsverket. Många uppgifter har dock delegerats till länsstyrelserna.

Länsstyrelsens roll i jakt- och viltfrågor är bland annat att informera jägare och markägare, registrera jaktområden, tilldela licenser samt samla in och sammanställa avskjutningsstatistik.

Länsstyrelserna ansvarar för att administrera förvaltningen av älg- och kronhjortsstammarna och leda den regionala förvaltningen av de stora rovdjuren och i vissa fall lämna tillstånd till skydds jakt (undantag från fredning) Länsstyrelserna lämnar vidare bidrag till skadeförebyggande åtgärder, ersätter skador av vilt som inte får jagas och informerar om vilt och jaktens regler, särskilt när förändringar sker i faunan.

Länsstyrelsen beslutar också om bidrag till fiskevården.⁵⁹ Bidraget får lämnas till åtgärder som främjar fiskevården, främst i vatten där allmänheten har rätt att fiska. Åtgärder som är bidragsberättigade är bland annat bildande eller ombildande av fiskevårdsområden, fisketillsyn, utsättning av fisk, insatser för att bevara hotade fiskarter och stammar, biotopvård och annat främjande av den biologiska mångfalden.

Viltförvaltningsdelegationer

Inom varje länsstyrelse finns en viltförvaltningsdelegation som hjälper till i arbetet. Viltförvaltningsdelegationen utgör ett organ för samverkan och beslut i övergripande frågor som berör jakt-, viltvårds- och rovdjursfrågor.⁶⁰

Inom ramen för detta beslutar viltförvaltningsdelegationen om övergripande riktlinjer för

- viltförvaltningen inom länet,
- skötsel av älgstammen och i förekommande fall för skötsel av hjort- och vildsvinsstammarna,
- licensjakt och skydds jakt inom länet, och

⁵⁹ Förordning (1998:1343) om stöd till fiskevården

⁶⁰ 2 § förordning (2009:1474) om viltförvaltningsdelegationer

- bidrag och ersättning enligt viltskadeförordningen (2001:724).⁶¹

En viltförvaltningsdelegation ska pröva frågor om godkännande av

- det förslag till miniminivåer för förekomsten av björn, lo, varg och järv i länet som enligt 4 § första stycket förordningen (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn ska lämnas till samverkansrådet, och
- den rovdjursförvaltningsplan för länet som ska upprättas enligt 7 § första stycket förordningen om förvaltning av björn, varg, järv, lo och kungsörn.⁶²

Landshövdingen är ordförande i viltförvaltningsdelegationen.⁶³ Utöver landshövdingen består viltförvaltningsdelegationen av

1. fem ledamöter som är politiska företrädare och som utses efter förslag av regionen,
2. en ledamot som har särskild kunskap i frågor om trafiksäkerhet och illegal jakt och som utses efter förslag av Polismyndigheten,
3. en ledamot som representerar jakt- och viltvårdsintresset,
4. två ledamöter som representerar naturvårdsintresset,
5. en ledamot som representerar friluftsinntresset,
6. en ledamot som representerar ägare och brukare av jordbruksmark,
7. en ledamot som representerar lokalt näringsliv och turism,
8. en ledamot som representerar skogsnäringen, och
9. en ledamot som representerar natur- och ekoturismföretagen.⁶⁴

⁶¹ 3 § förordning (2009:1474) om viltförvaltningsdelegationer

⁶² 4 § förordning (2009:1474) om viltförvaltningsdelegationer

⁶³ 5 § förordningen om viltförvaltningsdelegationer

⁶⁴ 6 § första stycket förordningen om viltförvaltningsdelegationer

Ledamöterna i punkterna 3–9 utses efter förslag av den eller de berörda intresseorganisationerna i länet.⁶⁵

I län med en rennäringsdelegation ska en av de politiska företrädarna i punkten 1 utses efter samråd med Sametinget.⁶⁶ Därtill ska en ledamot som representerar rennäringsdelegationen utses efter förslag från berörd intresseorganisation i länet.⁶⁷ I län med rennäringsdelegation ska en ledamot utses efter samråd med Sametinget.⁶⁸

Älgförvaltning

I länsstyrelsens ansvar för förvaltningen av älgstammarna ingår bl.a. att registrera jaktområden, tilldela licenser och sammanställa avskjutningsstatistik.⁶⁹

För förvaltningen finns i jaktförordningen bestämmelser om så kallade älgförvaltningsområden.⁷⁰ Älgförvaltningsområden ska inrättas av länsstyrelsen i de län där älg finns och utformas så att de omfattar en i huvudsak egen älgstam.

Förvaltningen inom varje älgförvaltningsområde leds av en särskilt inrättad älgförvaltningsgrupp. Denna består av sex ledamöter, varav tre utses på förslag av markägarnas organisationer och tre på förslag av jägarnas organisationer. I älgförvaltningsområden där medlemmar i en sameby har rätt till jakt enligt 25 § rennäringslagen ska dock en av de ledamöter som företräder jaktintresset utses på förslag av Sametinget.

Älgjakten inom ett älgförvaltningsområde bedrivs som utgångspunkt inom ramen för registrerade älgjaktionsområden. Ett sådant utgörs antingen av ett älgskötselområde eller ett licensområde.⁷¹

⁶⁵ 6 § andra stycket förordningen om viltförvaltningsdelegationer

⁶⁶ 6 § tredje stycket förordningen om viltförvaltningsdelegationer

⁶⁷ 7 § första stycket 3 och andra stycket förordningen om viltförvaltningsdelegationer

⁶⁸ 7 § första stycket 4 förordningen om viltförvaltningsdelegationer

⁶⁹ 3-5 a §§ jaktförordningen

⁷⁰ 3 c och 3 d §§ jaktförordningen

⁷¹ 33 § jaktlagen

Inom renskötselområdet och där det i dag finns dubbel jakträtt är licensområden vanligare än älgskötselområden. I oregistrerade områden får jakt efter älg avse endast älgkalv.⁷²

Licensjakt innebär att det för en specifik art fastställs hur många djur som får skjutas under jakttiden. Jakt efter älg får ske efter licens av länsstyrelsen och inom ett område som länsstyrelsen har registrerat (licensområde). Ett licensområde ska vara av sådan storlek och beskaffenhet i övrigt att det är lämpat för älgjakt.

Länsstyrelsen beslutar årligen hur stor avskjutningen får vara inom respektive licensområde. Beslutet fattas efter förslag från länsstyrelsens älgförvaltningsgrupp.⁷³ Rekommendationen grundas på flera sammanvägda parametrar, som var licensområdet är beläget, hur förutsättningarna ser ut för älgpopulationen, återrapportering avseende fällda älgar inom licensområdet samt avskjutningen inom omgivande licens- och älgskötselområden. Länsstyrelsen beslutar också om fördelning av avskjutningskvoten mellan jakträttshavare inom licensområdet.

Jakt på älg får även ske utan licens i av länsstyrelsen särskilt registrerade områden – älgskötselområden. Ett älgskötselområde är en frivillig sammanslutning för markägare och jakträttshavare. Ett älgskötselområde ska vara lämpat för älgjakt och vara av sådan storlek att det medger en avskjutning av minst tio vuxna älgar om året.⁷⁴

För ett älgskötselområde ska det finnas en treårig skötselplan. Älgskötselplanen fastställs av länsstyrelsen och innehåller bl.a. kvot för avskjutning och fördelning av avskjutningskvoten inom älgskötselområdet. Även bedömningar och målsättningar avseende älgstammen inom älgskötselområdet ska redovisas i älgskötselplanen.⁷⁵ Länsstyrelsen får besluta att avregistrera ett älgskötselområde som inte uppfyller kraven, eller om förvaltningen inte sker i enlighet med de föreskrifter eller beslut som har meddelats med stöd av denna lag. Länsstyrelsen ska i detta hänseende regelbundet och minst vart tredje år göra en översyn av älgskötselplanerna. Avregistrering av ett älgskötselområde kan ske om översynen visar att det

⁷² 33 § jaktlagen

⁷³ 43 § NFS 2011:7

⁷⁴ 33 § jaktlagen

⁷⁵ 3 § andra stycket jaktförordningen och 27 § första stycket NFS 2011:7

finns fog för det. Det kan t.ex. handla om att jakträtten inte har hanterats på ett hållbart sätt. Det normala skälet för avregistrering av ett älgskötselområde är dock att det på begäran ska omvandlas till licensområde.

Rovdjursförvaltning

Länsstyrelserna leder också den regionala förvaltningen av de stora rovdjuren och får i vissa fall lämna tillstånd till licensjakt och skydds jakt på de stora landlevande rovdjuren (se nedan).

Licensjakt innebär att det för en specifik art fastställs hur många djur som får skjutas under jakttiden. Naturvårdsverket får överlämna till länsstyrelsen i ett rovdjursförvaltningsområde att besluta om licensjakt efter björn, varg, järv och lo under förutsättning att antalet föryngringar för arten i rovdjursförvaltningsområdet överstiger de fastställda miniminivåerna enligt förordningen (2009:1263) om förvaltning av björn, varg, järv, lodjur och kungsörn.

Det antal djur som får jagas (jaktuttaget) bestäms av länsstyrelsen i samråd med övriga berörda län och baserar sig bland annat på relevanta inventeringsresultat, regionala förvaltningsplaner, beräkningar av möjligt jaktuttag, populationstäthet, genetisk status med mera.

Länsstyrelserna har delegerats rätten att besluta om skydds jakt såvitt avser björn, varg, lo och järv. Länsstyrelsen kan också vid behov besluta om skydds jakt för t.ex. älg.

Beslut om viltvårdsområden

En stor andel av Sveriges enskilda markinnehav är för små för att var för sig medge en meningsfull jakt och en rationell viltvård. Genom att sammanföra ett antal fastigheter eller delar av fastigheter till ett viltvårdsområde (tidigare jaktvårdsområde) kan man dock samordna jakten och viltvården över ägo gränserna. I den mån det inte är reglerat på annat sätt beslutar då den gemensamma viltvårdsområdesföreningen om avskjutningens omfattning och inriktning.

Länsstyrelsen beslutar om bildandet av ett viltvårdsområde.⁷⁶ Ett viltvårdsområde får dock inte omfatta mark, där samerna har rätt till jakt enligt rennäringslagen, när det är fråga om kronomark ovanför

⁷⁶ 3 § lagen (2000:592) om viltvårdsområden

odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition eller mark på renbetesfjällen. För annan mark, där samerna har rätt till jakt enligt rennäringslagen, får denna rätt inte inskränkas genom att ett viltvårdsområde bildas.⁷⁷

Beslut om fiskevårdsområden

Länsstyrelsen beslutar om bildandet av fiskevårdsområden.⁷⁸ Ett fiskevårdsområde bildas genom att två eller fler fastigheter sammanförs i syfte att samordna fisket och fiskevården och främja fiskerättsägarnas gemensamma intressen.⁷⁹

Länsstyrelsen ska i samband med beslut om bildandet av ett fiskevårdsområde även pröva och fastställa stadgar för en fiskevårdsområdesförening.⁸⁰

Ett fiskevårdsområde får inte omfatta fiske där samerna har rätt till fiske enligt rennäringslagen, när det är fråga om kronomark under statens omedelbara disposition ovanför odlingsgränsen och i renbetesfjällen. När det gäller fiske inom andra områden där samerna har rätt till fiske enligt rennäringslagen, får någon inskränkning inte ske i denna rätt genom bildande av fiskevårdsområden.⁸¹

Beslut om bidrag till fiskevårdande områden

Länsstyrelsen fattar beslut om bidrag till åtgärder som främjar fiskevården, främst i vatten där allmänheten har rätt att fiska.⁸²

Förordnande av fisketillsynsmän

För tillsyn över efterlevnaden av fiskelagen och föreskrifter meddelade med stöd av lagen får länsstyrelsen förordna fisketillsynsmän.⁸³ Länsstyrelsen förordnar fisketillsynsmän om det finns behov av fisketillsyn.

⁷⁷ 2 § lagen om viltvårdsområden

⁷⁸ 3 § lagen (1981:533) om fiskevårdsområden

⁷⁹ 3 § lagen om fiskvårdsområden

⁸⁰ 3 § lagen om fiskevårdsområden

⁸¹ 2 § lagen om fiskevårdsområden

⁸² 1 § förordning (1998:1343) om stöd till fiskevården

⁸³ 34 § fiskelagen

Förordnande av jakttillsynsmän

För särskild tillsyn över jakt utser länsstyrelserna jakttillsynsmän.⁸⁴ Tillsynen bedrivs på uppdrag av jakträttshavaren.

Naturbevakare

Naturbevakare anställs av länsstyrelsen för förvaltning, tillsyn och bevakning, på statligt disponerad mark, framför allt inom fjällområdet. Uppdraget är brett och innefattar ett flertal arbetsuppgifter som förutsätter att man rör sig ute i markerna. Det kan t.ex. handla om underhåll av friluftsanläggningar, rovdjursinventering, biotopvårdande åtgärder, hantering av viltskador och skydds jakt. Det kan även röra tillsyn av föreskrifter i skyddade naturområden, t ex för terrängkörning.

Naturvårdsvakter

Länsstyrelsen får även utse naturvårdsvakter.

Med stöd av miljöbalken och miljötillsynsförordningen kan en sådan utses för tillsynen över efterlevnaden av föreskrifter för områden, naturföremål och djur- och växtarter som omfattas av vissa förordnanden enligt miljöbalken. Sådana förordnanden gäller t.ex. skydd av områden och artskydd. I naturvårdsvakternas befogenhet ligger också att avvisa personer som uppehåller sig i skyddade områden där de inte har rätt att vistas.

Områdesskydd

Beslut om naturreservat fattas, som angetts, av länsstyrelsen eller kommunen.

I ett beslut om inrättande av ett naturreservat ska anges de inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden som behövs för att uppnå syftet med reservatet. Det kan t.ex. handla om inskränkningar i jakt och fiske.⁸⁵

Jakt och fiske begränsas som utgångspunkt inte i naturreservat. Det är dock syftet med naturreservatet som avgör om det blir några begränsningar. Vissa

⁸⁴ 42 § jaktlagen och 53 § jaktförordningen

⁸⁵ 7 kap. 5 § miljöbalken

typer av jakt kan därför vara förbjuden, som fågeljakt vid fågelsjöar eller jakt på skogshöns i vissa skogsreservat.⁸⁶

Länsstyrelsen eller kommunen kan genom föreskrifter helt begränsa rätten till jakt eller fiske eller allmänhetens eller markägarens rätt att uppehålla sig inom ett djur- och växtskyddsområde. Ett vanligt motiv till att inrätta ett djur- och växtskyddsområde är behovet att skydda fåglars häckningsområden under häckningstid (fågelskyddsområde). Men även djurskyddsområden för andra arter finns, exempelvis för kronhjort, myskoxe, huggorm och av olika arter av fisk.

Administration av jakt- och fiskeupplåtelser på mark som disponeras av staten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen

Länsstyrelserna i Jämtland, Västerbotten och Norrbotten upplåter fiske och jakt på mark som disponeras av staten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen, förutom inom Girjas sameby område där Girjas har tillerkänts ensamrätt gentemot staten att upplåta fiske och jakt.

I rennäringslagen och rennäringsförordningen finns särskilda bestämmelser om statens upplåtelse av fiske och jakt i vissa områden ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen. Jordbruksverket får meddela närmare föreskrifter om upplåtelser på statens mark ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen.⁸⁷

Av Jordbruksverkets föreskrifter framgår att länsstyrelsen får förbehålla sig rätten att avlysa särskilt område från den upplåtna jakten för att förhindra störningar i renskötseln. Länsstyrelsen får även anpassa jakttrycket med hänsyn till god jaktvård och får begränsa jakten på lämpligt sätt för att den inte ska inverka menligt på miljön, turismen eller andra intressen.⁸⁸

Av Jordbruksverkets föreskrifter framgår vidare att länsstyrelsen, för att tillgodose sameby medlemmarnas behov av fiskevatten, ska undanta vissa vatten från upplåtelse till allmänheten (undantagsvatten).⁸⁹

⁸⁶ Naturvårdsverket, Så bildas naturreservat, 2018, 978-91-620-8804-0

⁸⁷ 8 § rennäringsförordningen

⁸⁸ 5 och 6 §§ Jordbruksverkets föreskrifter SJVFS 2007:52

⁸⁹ 10 § Jordbruksverkets föreskrifter, SJVFS 2007:52

De tre nordligaste länsstyrelserna fattar inför varje jaktsång beslut om vilka angivna ramvillkor och särskilda villkor som ska gälla för upplåtelse av småviltsjakt på statens mark ovan odlingsgränsen och renbetesfjällen.⁹⁰

Statens mark indelas i det antal jaktområden som bedöms som lämpligt med hänsyn till möjligheterna att administrera jakten och följa upp jakttrycket. Inom samtliga jaktområden fastställs maximalt antal jaktdygn per km² (jaktmandagar). Vilken nivå på maximalt antal jaktmandagar som ska användas beslutas av länsstyrelsen och anpassas efter den populationsutveckling som riporna uppvisar vid den årliga inventeringen. En inventering som görs på uppdrag av länsstyrelserna i fjällregionen.⁹¹

Länsstyrelserna i fjällregionens generella fiskeregler gäller över stora områden och innehåller lokalt anpassade fiskebestämmelser. I vissa områden måste fiskare rapportera in fångster. Fångstrapporterna används som underlag när länsstyrelserna anpassar fiskeregler efter de lokala förutsättningarna.

För att få fiska och jaga småvilt på mark som disponeras av staten ovanför odlingsgränsen och på renbetesfjällen krävs att jakttillstånd löses via förvaltningssystemet och webbtjänsten NatureIT.

⁹⁰ Beslut om villkor för upplåtelse av småviltsjakt jaktåret 2020–2021, diariennr 613-2341-2020

⁹¹ På uppdrag av länsstyrelserna utförs en årlig ripinventering som för närvarande leds av forskaren M. Hörnell-Willebrand.

5.8 Sametinget

Sametinget har enligt sametingslagen (1992:1433) ett aktivt uppdrag att verka för en levande samisk kultur. Därtill är Sametinget central förvaltningsmyndighet och regeringens expertmyndighet med ansvar för frågor som berör rennäringen. Sametingets uppgifter rörande renskötsel regleras främst i rennärlagen, rennärlingsförordningen och Sametingets regleringsbrev. Uppdraget utförs genom administrativa åtgärder och förvaltning, bland annat i samarbete med andra myndigheter.

Enligt regleringsbrev har Sametinget sedan flera år som uppdrag att i samverkan med Naturvårdsverket samordna arbetet med ett förvaltningsverktyg utifrån fastställd toleransnivå för skador orsakade av stora rovdjur inom rennäringen i syfte att upprätthålla en hållbar rennäring och gynnsam bevarandestatus för stora rovdjur. Vidare ska Sametinget samråda med länsstyrelserna i Dalarnas, Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län i arbetet med förvaltningsverktyget. Sametinget ska redogöra för hur arbetet genomförts och inriktningen för det fortsatta arbetet .

Sametinget har tät samverkan med länsstyrelsen och naturvårdsverket i frågor som rör inventering, licens- och skydds jakt, förvaltningsplaner (främst inom rovdjursförvaltning)

5.9 Enskilda markägare

Enskilda markägares jakt- och fiskerätt

Huvudregeln är att fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten⁹² och att fisket i enskilda vatten tillhör fastighetsägaren.⁹³

Upplåtelse innebär att fastighetsägaren/fiskrättsägaren låter någon annan nyttja dennes jakträtt/fiskerätt.

Vid upplåtelse av jakträtt gäller som huvudregel de allmänna bestämmelserna om nyttjanderätt i 7 kap. jordabalken, till exempel om upplåtelsestider och om rättighetens upphörande i vissa fall. Vissa särskilda bestämmelser finns dock i jaktlagen. Av jaktlagen följer till exempel att jakträtt som har upplåtits som utgångspunkt inte får säljas eller ges vidare utan fastighetsägarens samtycke.

Fastighetsägaren tecknar ett avtal om upplåtelse av jakt i vilket det förutom upplåtelsestiden är möjligt att reglera vilket samt hur mycket vilt som kan eller ska fällas, utöver älg och kronhjort som regleras genom tilldelning i älgskötselområdet eller licensområdet. Markägare och jakträttshavare ansvarar inom ramen för sitt allmänna viltvårdsansvar för att jakten anpassas efter tillgången på vilt och att viltet vårdas i syfte att bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd och de fågelarter som tillfälligt förekommer naturligt i landet, samt att främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna.

Fiskerättsägare som upplåter sin fiskerätt till andra gör det vanligtvis genom arrende eller fiskekort.

Vad gäller licens- och skydds jakt på rovdjur så får den som har jakträtt inom de jaktområden som omfattas av beslutet om licens- eller skydds jakt utföra jakten. Detta under förutsättning att jakträtten inte är begränsad till en viss art.

⁹² 10 § jaktlagen (1987:259)

⁹³ 9 § första meningen fiskelagen

Ansvar för viltvård

I viltvården ingår, som angetts, att genom särskilda åtgärder sörja för att viltet får skydd och stöd och att anpassa jakten efter tillgången på vilt. För att åtgärderna utförs och anpassningen sker svarar markägaren och jakträttshavaren.⁹⁴

Med särskilda åtgärder avses bl.a. utfodring, utplantering av vilt och olika slags anläggningsarbeten, t.ex. iordningställande av viltvatten och viltåkrar.⁹⁵

När jakträttshavaren inte samtidigt är ägare eller ens brukare av marken blir han eller hon beroende av markägarens medgivande till sådana viltvårdsåtgärder som kräver att mark tas i anspråk. Den markägare som upplåtit jakträtten svarar därför i samma mån som jakträttshavaren för att åtgärderna blir utförda.⁹⁶

Det delade ansvaret gäller också en väl anpassad jakt. När en jakträttsinnehavares jakträtt grundas på upplåtelseavtal har markägaren möjlighet att påverka omfattningen av avskjutning på marken genom avtalet.⁹⁷

Ansvar för fiskevård

Fisket i enskilda vatten förvaltas i huvudsak av de enskilda fiskerättshavarna.

Med fiskevård avses åtgärder till skydd och stöd för fisk samt vattenlevande blöt- och kräftdjur. Åtgärderna kan avse en mängd olika insatser, t.ex. insatser för att bevara hotade fiskarter, utsättning av fisk, återställande eller förbättrande av vattenmiljö, regler för fiskets bedrivande, fisketillsyn och åtgärder som främjar den biologiska mångfalden.⁹⁸

Ett allsidigt bedrivet fiske är dock normalt den bästa fiskevården och allmänhetens fiske är en del i en god fiskevård. Alltså kan även åtgärder som ger allmänheten tillträde till fiskevatten utgöra fiskevård.⁹⁹

⁹⁴ 4 § andra stycket jaktlagen

⁹⁵ Wichmann, kommentaren till 4 § andra stycket jaktlagen, Karnov, 2022-05-03, Juno

⁹⁶ Se prop. 1986/87:58, s. 27

⁹⁷ Se prop. 1986/87:58, s. 27

⁹⁸ Prop. 1980/81:153, s. 15

⁹⁹ SOU 2009:53, s. 10

Av fiskelagen framgår att om den som har fiskerätt i enskilt vatten i strid med allmänna intressen vansköter fisket genom att fiska i alltför stor omfattning eller genom att låta bli att fiska, får länsstyrelsen förelägga honom eller henne att bedriva fisket på ett sätt som behövs för att avhjälpa vanskötseln.¹⁰⁰

Det allmänna intresset består i att fiskevatten inte bara har ansetts vara en viktig tillgång för ägaren utan även en nationell rikedom av stor betydelse för folkförsörjningen, och att fiskevattenägaren har ett ansvar mot samhället för att fisket och fiskevården bedrivs på ett ändamålsenligt sätt.¹⁰¹

Underutnyttjandet kan leda till att vissa fiskslag växer sig starka och hindrar tillväxten för mer värdefull fisk. Av nationalekonomiska och sociala skäl kan missförhållanden anses föreligga om stora fiskevatten ligger oanvända eftersom en fiskerättsägare inte vill eller kan utnyttja fisket men inte heller låter andra göra det.¹⁰²

Fiskevårdsområden

Genom att sammanföra ett antal fastigheter eller delar av fastigheter till ett fiskevårdsområde kan fiske och fiskevård lättare samordnas.¹⁰³ I de fall fiskevårdsområden bildas finns dock genom samordning större möjligheter till enhetlig fiskevård och fiskeförvaltning.

Ett fiskevårdsområde får inte bildas om ägarna av det fiske som det är fråga om mera allmänt motsätter sig bildandet och har beaktansvärda skäl för det.¹⁰⁴

Fastigheterna som har fiskerätt i fiskevårdsområdet bildar en fiskevårdsområdesförening. Fastigheternas fiskerätt påverkas inte av att den förvaltas gemensamt med andra fastigheter i en fiskevårdsområdesförening. Däremot kan föreningens stämma besluta om regler och villkor för fiskerättsägarnas eget fiske (liksom för fiske som upplåts), med hänsyn till fiskevården och den gemensamma förvaltningen.

¹⁰⁰ 29 § fiskelagen

¹⁰¹ Prop. 1950:60, s. 101

¹⁰² Prop. 1950:60, s. 101

¹⁰³ Närmare bestämmelser om fiskevårdsområden och förvaltningen av dessa finns i lagen (1981:533) om fiskevårdsområden.

¹⁰⁴ 7 § lagen om fiskevårdsområden

För att få en uppfattning om fiskebestånden i vattnet så är provfiske en fiskevårdande åtgärd som används. Ett provfiske bör ligga till grund för föreningens fiskeregler, minimimått och annat fiske- och biotopvårdande arbete. Ett provfiske kan utföras kvalitativt, för att se vilka fiskarter som finns i ett vatten, och kvantitativt, för att se hur mycket fisk ett vatten innehåller.¹⁰⁵

Liksom beträffande viltvårdsområden finns i lagen om fiskevårdsområden särskilda bestämmelser som syftar till att skydda samernas rätt, i detta fall till fiske. På kronomark under statens omedelbara disposition ovanför odlingsgränsen och i renbetesfjällen får ett fiskevårdsområde inte omfatta fiske där samerna har rätt till fiske enligt rennäringslagen. När det gäller fiske inom andra områden där samerna har rätt till fiske enligt rennäringslagen, får någon inskränkning inte ske i denna rätt genom bildande av fiskevårdsområden.

¹⁰⁵ Fiskevårdsförbundets hemsida, besökt 1/3-22

SEKRETARIATSUNDERLAG

SEKRETARIATSUNDERLAG